

НАТАЛКА ДОЛЯК ГАСТАРБАЙТЕРКИ

ТРИ ЖІНКИ. ТРИ МРІЇ. ОДНА ЗДІЙСНИТЬСЯ.
РЕШТА ПОТОНУТЬ У БЕРЛІНСЬКОМУ ДЖАЙВІ

КУЛЬ
СІМЕЙНОГО
ДОЗВІЛІВ

Наталка Доляк Гастарбайтерки

Текст предоставлен правообладателем

http://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=7154802

Гастарбайтерки: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»; Харків; 2012

ISBN 978-966-14-4679-2

Аннотація

Не знайшовши собі місця на батьківщині, гнані нещасливою долею і безгрошів'ям, Галина, Наталка та Лариса їдуть на нелегальні заробітки за кордон. Вони тепер мають красиві нові імена – Халла, Таша й Лаура – і пристойну, як на свої мірки, зарплату. Але чи достатньо для щастя тисячі євро на місяць?

Содержание

4/4. В ритмі життя	5
Історія перша	6
1	8
2	15
3	19
4	25
5	31
6	34
7	36
Кінець ознайомительного фрагмента.	37

Наталка Доляк Гастарбайтерки

«Коронація слова» створює для вас нову хвилю української літератури – яскраву, різножанрову, захоплюючу, – яка є дзеркалом сьогодення і скарбом для майбутніх поколінь.

Тетяна та Юрій Логуш, засновники проекту

Міжнародний літературний конкурс романів, кіносценаріїв, п'єс, пісенної лірики та творів для дітей «Коронація слова» був заснований за підтримки бренду найпопулярнішого українського шоколаду «Корона». Головна мета конкурсу – сприяння розвитку новітньої української культури.

Література, кіно і театр обрані не випадково, адже саме ці жанри є стратегічними жанрами культури, що формують і визначають зрілість нації.

Метою конкурсу та його завданням є пошук нових імен, видання найкращих романів, стимулювання й підтримка сучасного літературного процесу, кіно й театру і як наслідок – наповнення українського ринку повнокровною конкурентоспроможною літературою, а кіно й театру – якісними українськими фільмами й п'єсами.

koronatsiya.com

4/4. В ритмі життя

Ви взяли до рук цю книжку, саме цю. Саме до неї – з-поміж десятків інших – потяглася рука, чи саме її простягла вам рука того, чия думка для вас важлива... Можливо, вас привабило лоскитне слово «гастарбайтерки», може, задерикувате «джайв», та ще й із закордонним, а тому романтичним акцентом – «берлінський»... Хай там що вами рухало, вибір зроблено, і він – правильний.

В одній із трьох героїнь роману «Гастарбайтерки» ви впізнаєте себе, бодай кілька своїх рис. Наталка Доляк пише про українок: відданих, працьовитих, лагідних, зосереджених, гарних і, звісно, по-своєму нещасливих. А як інакше, коли живеш на повну, в ритмі 4/4? Інакше або не можеш, бо такий характер, або не можна, бо обставини такі...

Колись прекрасна дружина Галина Манькович, ставши тягарем для власного сина, виїжджає за кордон, де отримує нове ім'я – Халла. Забезпечена й енергійна, але бездітна і незаякорена Наталя на чужині стає Ташею, знайшовши простір для розкриття свого джайвового характеру. Колишня спортсменка і просто красуня Лариса, не бачачи на батьківщині можливостей забезпечити нормальне життя собі, маленькому синові й мамі, вирушає на заробітки. Їй теж надають нове ім'я, ще й таке витончене: Лаура, оспівана Петраркою... Але не дарма кажуть: «Не мавши щастя змалку, не матимеш до останку», – колись уже обпечена на інтимі Лаура з вогню потрапляє в полум'я...

Можливо, і вас уже відвідували думки про гастарбайтерство чи навіть еміграцію. Можливо, і вам на рідній землі буває тоскно, холодно і безвихідно – бо нема на батьківщині про рока, і пророцтва здійснюються лише похмурі, і дерева колись були вищі, і вода чистіша, і люди щасливіші. І здається, що десь там, далеко, звідси не видно, – там усе інакше.

Виявляється, там дійсно все по-іншому. Але чи краще? Чи стала щаслива Халла, яка багато років прислужувала літній пані і заробила тисячі умовних одиниць? Чи знаходить себе на чужій території Лаура, котра засинає і просинається з єдиною мрією – побачити і притиснути до себе свого сина, а не чужого? Чи заспокоюється серце невгамовної Таші, яка має роботу, що її влаштовує, друзів, із якими їй весело, навіть подобу сім'ї? Вона знайшла більше, ніж втратила, але чи не завищеною ціною?

Мандруючи разом із Халлою, Ташею й Лаурою різними країнами Європи, вулицями і районами Берліна, ви побачите їх живими, неглянцевиими, натуральними. Столиця Німеччини промовить до вас неочікувано м'яко, ви торкнетеся вельветових сидінь у комфортабельних вагонах убану і побачите фігури різнокольорових ведмедів. Вам (можливо, знову) захочеться сюди приїхати, але ви сто разів подумаете: як хто – гостя, прислуга чи... Третій варіант найскладніший, найнеймовірніший, але чи такий неможливий?

Утім, над цим і над усім іншим можна і не замислюватися, а просто читати ритмічний, місцями веселий, драматичний, часом аж до трагедії прекрасний роман про те, як жити, коли жити, здається, ніяк... І не дивуйтеся, якщо, читаючи його, ви прогавите улюблений серіал, проїдете свою зупинку, забудете приготувати вечерю чи навіть запізнитися на зустріч. Відчуття, подаровані цими сторінками, окуплять усе сповна.

Закони буття однакові для всіх – для тих, хто вдома чи на чужині, для юних і зрілих, для тих, хто на вершині або тимчасово в ямі. «Гастарбайтерки» Наталки Доляк нагадують ці непорушні рятівні правила-рухи. Коли все валиться з рук і летить чортам під хвіст – увімкни джайв. Коли опускаються руки і підкошуються ноги – увімкни джайв. Коли в грудях камінь замість серця, а сльози накочуються, скільки їх не ковтай, – увімкни джайв. Попри все, за будь-яких обставин – життя прекрасне, хай йому джайв!

Ольга Хвостова

Історія перша Халла з Грюневальда

1

Міжнародний потяг «Каштан», сполученням Київ – Берлін, на кінцевій станції виплюнув на перон залізничного вокзалу Остбанхоф чималу порцію українських заробітчан. Візуально вони не вельми різняться від охоплених ейфорією мандрівок звичайних пострадянських туристів. Майбутні гастарбайтери старанно вдають із себе мандрівників, бо ж приїхали до Німеччини саме за туристичними візами. Ці «щасливчики» на заробітчанській віртуальній драбині стоять на декілька щаблів вище за тих, хто гарує на нескінченних полуничних плантаціях Польщі та в напівлегальних швейних майстернях Чехії, бо ж зарплатню їм обіцяють значно більшу. «Чорних» найманців, як, власне, і справжніх туристів, зустрічають, тицяючи кожному мало не під носа шматки нерівно нарізаного картону, де нашкрябані латиною імена прибульців.

Керівники легальних тургруп підходять до пасажирів, ручкаються. Голосно, не криючись, підкликають до себе гурт із десяти-п'ятнадцяти розпашілих мандрівників, шикують у більш-менш організовану шереду й ведуть у нетрі великого міста.

Незатребувані екскурсоводами гастарбайтери розсіюються по перону і вдають, що просто прогулюються й милуються чудовими краєвидами. Не знімаючи з облич напружених посмішок, нишпорять очима по написах, намагаючись вгледіти свої прізвища. До знервованих заробітчан час від часу підходять переважно неголені чоловіки в сонцезахисних окулярах та виляючих бейсболках. Не виймаючи рук із кишень, вони стиха шепочуть кілька слів приїжджим, після чого ті бадьоро підхоплюють торби та сунуть за подібними на російських мафіозі чоловіками.

Галина Сергіївна Манькович та її супутник міцно тримаються за руки. Стоять мов укопані посеред платформи й дрібно цокотять зубами від хвилювання і страху за своє майбутнє. У кожного в голові крутиться нав'язлива думка: кидатися назад до зручного комфортабельного купе, з якого щойно вийшли, шукати там батьківщини, прихистку, спокою.

Коли територія біля блакитного пасажирського поїзда спорожніла, жінка подивилася повними сліз очима на Максима Петровича Гулякина, свого напарника, шукаючи підтримки. «Обдурили!» – пронеслося в головах обох, і, ніби на підтвердження цих здогадів, завищав потяг. Він сіпнувся, трохи похитався вперед-назад і від'їхав, звільнивши місце та оголивши пустку за межею перону.

– Що далі? – запитав Максим, звертаючись переважно до себе самого.

Жінці кортіло перекинути всю провину за невдалу поїздку на Гулю, звинуватити коханого чоловіка, адже це він її сюди привіз, а тепер питає, що далі...

Здалеку пероном, поважно рухаючи кінцівками, сунув задоволений собою німецький поліцай, який привітно всміхався безмежному простору. Українці здригнулися, нервово повідводили погляди від представника влади. Відчули нутром, що ця усмішка віщує недобре – вітчизняні-бо стражі порядку зазвичай так посміхалися, рахуючи подумки гроші потенційних порушників, які, власне, порушниками й не були, доки не стикалися з людиною у формі «при ісполненні». Пара напружилася, чоловік і жінка одночасно завмерли й уявили картину арешту. Ось так безславно закінчиться, навіть не розпочавшись, їхній трудовий стаж на чужинській території. На думку Галюні, кожен німецький громадянин знав мету їхнього приїзду й засуджував сам факт такого неподобства. Порівнявшись із українцями, поліціант козирнув та ввічливо поцікавився ламаною англійською, чи не потрібна панам допомога. Галина Сергіївна, пересилиючи тремтіння, відповіла, що все прекрасно, вони лише чекають, доки їх заберуть представники туристичної фірми. Німець, який менш за все очікував бездоганної німецької вимови від людей, котрі вийшли з потягу «Каштан», взяв під козирок

зі ще більшою повагою та пішов собі далі вимірювати перон. Віддаляючись, встиг відвісити ще пару компліментів щодо мовної обізнаності вже не молодій українці.

– Це до нас? – вивів зі ступору цивільну дружину Максим. Він хитнув головою в бік вокзалу, звідки біг якийсь чимілик¹ та активно махав правицею.

Коли чолов'яга дістався до переляканих мандрівників, вони остаточно пересвідчилися: цей – по їхні душі.

– Вибачте, запізнився! Клятий убан, – відхекався.

– Хто клятий? – запитав Максим, ніби зараз його понад усе хвилювала виключно тема загадкового убану.

– Метро! – замість незнайомця розтлумачила Галя. – U-bahn – метро, S-bahn – автобус. Запам'ятай!

– Льоня! – відрекомендувався чоловік.

З виду йому можна було дати років шістдесят, але він старанно молодився. Особливо впадала в око його футболка з зображенням яскравого мультяшного героя й підписом крученими англійськими літерами «Mickey Mouse».

– Галина Сергіївна! – презентувала себе, а тоді й супутника: – Максим Петрович!

– Е, ні, тут ви ці витребеньки викиньте відразу. Я – Льоня, а краще Леон, ти – Галя, або навіть Халла, а ти, значить, Макс.

Пан Гулякін запідозрив небезпеку, підступний обман. Насупився, бо ж за попередніми домовленостями телефоном їх мала зустрічати якась Ольга. Вони навіть обговорювали схему оплати, а тепер цей Леон намалювався. «Ой розводять нас, ой розводять», – міркував Макс. Він вибачився перед новим знайомим та відвів Галю вбік. Вони ще не почали перешіптуватись, як Льоня голосно промовив, виколупуючи ключем бруд із-під нігтів:

– Я – законний чоловік Олі. Міг би й паспорт показати, аби він у мене був. – Засміявся і продовжив серйозно: – Вона мене послала, бо сама зараз на роботі.

* * *

Колихалися в чистому вагоні убану, милувалися крізь шибки краєвидами німецької столиці. Особливістю Берліна були будівельні крани, що повсюди височіли над містом. Леон не замовкав, аж від нього боліли вуха. Розповідав про життя тут, на чужині, про важку, але не дармову працю, про підступні риси характеру німців та про такі самі, притаманні нашим співвітчизникам. Говорив, не стишуючи голосу. Новеньким було навдивовижу те, що на розпашілого від балаканини Леоніда ніхто з місцевих не звертає особливої уваги. Так, глянуть, посміхнуться та й думають про своє.

Онімечений роками перебування в Берліні, українець насамперед потягнув новачків до супермаркету, аби прикупити щось попоїсти, а zarazом похизуватися надбаннями капіталістичного світу. Складалося враження, що всі ці супермаркети, метро й будівництва – справа рук Леона з Бердичева.

Пані Манькович знову злякалася. Тепер запідозрила, що їх почнуть «розкручувати на гроші», ненав'язливо вимагати, аби вони робили закупівлю. Тому вона, повторюючи те саме по кілька разів, запевняла, що вони не голодні, що обійдуться, що дещо привезли з собою. Леонід ішов собі вздовж полиць і скидав до візка усе, на що падало око та до чого дотягувалася рука. Галя волокла за собою величеньку сумку з власними речами, а Максим торохкотів по підлозі валізою на колесах. Ці двоє соромилися, нітилися, озиралися, їм здавалося, що представники німецької громади щохвилини слідкують за ними, цікавляться планами дивних іноземців.

¹ Маленький в'юнкий чоловік (діал.).

– Та плюньте, кому ви потрібні, – завзято доводив Льоня, який розсекретив нових робітників. – Сам такий спочатку був, шугався² кожної собаки.

Він голосно зареготав, намагаючись невимушеною поведінкою розслабити попутників. Але ще глибше загнав їх у кут свіженьких фобій та комплексу меншовартості.

Тамуючи внутрішній неспокій та боячись вскочити в халепу, дісталися Леонідового помешкання. На тихій, практично безлюдній вуличці, недалеко від станції Крумме Ланке, поміж приватних котеджів, огорожених парканами з невисоких кущиків, вирізнявся триповерховий охайний будиночок на два під'їзди. Туди Леонід і потяг гостей, пояснюючи кожен свій крок. Прагнув допомогти Галі й Максowi адаптуватися. Натомість досяг того, що спонукав їх думати про себе як про людей із наднизькими розумовими здібностями. «Щоб зайти, потрібно натиснути код. Запам'ятовуйте. Два-сім-девять... Внизу – селла, себто підвал... Нам ліфт не потрібен – перший поверх... Тут – поштові скриньки... Відчиняємо – забираємо... Йдемо далі... Нічого не чіпайте... Обережно... Відчиняємо... Халльо!» – голосно вигукнув наостанок, коли процесія вже увійшла до квартири. Гості автоматично здригнулися від крику Леоніда, а той реготнув і хвацько підморгнув. Квартира вразила нетиповим та незвичним для українського ока плануванням. Ніяких передпокоїв: вхідні двері відчинилися – і гурт опинився у вітальні. Леонід запропонував зняти свої шкраби³, взути капці та заходити. Сам швиденько чкурнув до кухні.

– Ви обдивляйтесь, що тут, як, а я на стіл накрию! – гукнув звідти.

Галина сприймала його гостинність як знак бути уважною й не втрачати пильності. Максим також продовжував очікувати на якусь підлоту з боку співвітчизника. Природна цікавість Галюні в якийсь момент притамувала її хворобливу обережність, і вона захопилася оглядом квартири. Посеред вітальні розташовувався круглий дубовий стіл кольору горіхової шкаралупи, окультурювало помешкання німецьке піаніно фірми «Geyer»⁴ впритул до стіни та два вишукані стелажі, на яких розташувалися різноманітні витребеньки – вазочки та статуетки, як сучасної роботи, так і старовинні. Стіни прикрашали майстерно виписані квіткові натюрморти та зимові пейзажі. Максим зазирнув в одну з кімнат і пошепки оголосив дружині, що там спальня.

– Туди не йдіть, то хазяйчине, – попередив Леонід і, замість пояснити, ще більше заплутав і Галю, і Максима.

Вони стрепенулися, заметушилися, бо ж були заскочені на місці злочину – попхали свої носи на приватну територію. Швидко розвертаючись, вдарилися лобами, зойкнули та відстрибнули від спальні. Трохи постоявши, рушили коридорчиком до іншого невеличкого помешкання, куди їм ходити поки не заборонялося. У цій кімнаті на підлозі лежав матрац, а біля нього були розкидані речі – косметика, спідне, шкарпетки та шматки засохлих бутербродів. Ще одна кімната з двоярусним ліжком виявилася дитячою.

Галина Сергіївна лише знизала плечима, нічого не розуміючи, й попрямувала на кухню, аби допомогти хазяїну.

– Де таке бачено: жінка в хаті, а чоловік біля плити порається? – запитала удавано суворо.

Але її допомога не знадобилася, Льоня вже накрив на стіл. Повсідалися.

На наїдки хазяїн не поскупився, сам наминав та гостей припрошував. Спочатку пара соромилася, думали: після вечері виставить рахунок, але жарти та дотепи Льоні вивели їх нарешті зі ступору, а після двох келишків кріпленого червоного вина незграбність і підозрілість куди й поділися.

² Лякався (*жарг.*).

³ Взуття (*діал.*).

⁴ «Geyer» – старовинна марка німецьких роялів і піаніно.

– Халльо! – почули з-за дверей, у яких зашкряботів ключ. Насторожилися, зиркали на усміхненого розпашілого Леона та одне на одного. Після слів привітання побачили так само, як Леонід, усміхнену, але чорношкіру жінку років тридцяти, яка саме увійшла до оселі.

Леонід зіскочив з місця, в один крок метнувся до молодиці, підхопив портфель, який вона тримала в руках, допоміг їй зняти жакет, заподадливо повісив його на плічка, підніс капці й запитав дуже поганою німецькою, чи буде вона вечеряти.

«Оце так-так! Це ще хто така? Може, Ольга і є?» Питання, ймовірно, вималювалося на обличчі Галі. Мулатка помітила це, білозубо всміхнулася, простягла витончену рожеву долоню й, силкуючись говорити російською, пробелькотіла:

– Я есьть Хельке. Хазяюшья.

Леонід заливисто зареготав, переклав українцям, що хотіла сказати Хельке:

– Це Хельке, наша хазяйка. Це її квартира, а ми тут цей... живемо.

Галині Сергіївні кортіло запитати: «А ми де житимемо?», але вона стрималася та заговорила до фрау Хельке її рідною мовою. Німкеня виявилася доволі демократичною особою, на додачу до цього говіркою й веселою. Розповіла, що страшенно любить російську культуру, характери та особливості, притаманні людям із колишнього Союзу. Тепер вона мешкає в умовно Західному Берліні, а все попереднє життя, аж до падіння Стіни⁵, була соціалістично налаштованою. Перебравшись на капіталістичну територію, залишилася відданою колишнім політичним уподобанням.

Коли Хельке вже почала розповідати про свої негаразди з чоловіками, до квартири ввалялося галасливе кодро з трьох осіб: двійко хлопчиків – десяти й семи років – і жінка.

– Це Оля, – пошепки повідомив Леон Максимові. Той передав звістку Галині. Ольга, як вправний пастух, керувала малими, які збиткували щосекунди. Хлопці були дітьми Хельке, але складалося враження, що вона їх не помічає. З будь-яким питанням вони зверталися до української няньки.

Приєднатися до вечері українка змогла лише тоді, коли врешті-решт загнала малих до їхньої кімнати та вигнала їм там заняття.

– Ну, тепер давайте знайомитись як слід. Я – Ольга. Льоня, напевне, вам усе розповів щодо роботи. – Ольга говорила дуже швидко.

– Нічого я не розповідав, – бовкнув Леонід. – Сама взялася – сама розповідай.

Галина відчула якісь негаразди і, кліпаючи очима, подивилася на Максима. Той засовався на стільчику.

– Справа в тому, що ті люди... які хотіли вас брати на роботу... Ну, вони... коротше кажучи... вони відмовилися.

Разюче зізнання вибило останній камінь надії з-під ніг українських горе-заробітчан. Відразу почали фільмуватися шляхи відступу, повернення додому зовсім без грошей, машини немає, квартиру заберуть за борги... Бр-р-р!

– Зачекайте, але ми так не домовлялися! – зірвався з місця Максим.

– Сядь! – весело, але з металевими нотками у голосі сказав Леонід.

Розмова точилася українською. Сімейство Гнатюків (таке було прізвище Ольги й Леоніда) не зважало, що хазяйка квартири ніц не розуміє, а лише слухає й роздивляється своїх гостей.

– Не треба давати хазяйці приводів для нервування. Вона думає, що ви – наші далекі родичі. – Леонід широко всміхнувся.

⁵ Берлінська стіна (мур) – укріплена частина внутрішньонімецького кордону, що в 1961—1989 рр. відокремлювала Західний Берлін від Східного; символ холодної війни та поділу Німеччини.

– Розумієте, не завжди виходить так, як планується... – Ольга, щоб не відкидати Хельке на задвірки бесіди, на жакливого німецько-англо-російському суржику показово пояснила псевдородичам, що тітка Хельке, яка, власне, й мала надати роботу, тро-ошечки передумала.

– Так! Так! – застрекотіла чорношкіра красуня, звертаючись виключно до Галини. – Вона така божевільна. То каже «хочу», то «вже не хочу». Та ви не хвилюйтесь, якщо я пообіцяла Ользі допомогти її родичці, – я це зроблю. Тим більше що ви добре знаєте мову. А Макс також говорить? – Хельке подивилася на Максима, а той, почувши своє ім'я, лише частіше закліпав повіками та пришелелепувато посміхнувся у відповідь.

– Ні! – відповіла Галина й миттєво переклала всю тираду Хельке трьом слухачам.

Усі заспокоїлися, ще трохи випили, Ольга пішла мити невгамовних хлопчиків, Хельке одним пальцем пограла на піаніно, а Максим із Галиною вийшли на терасу, аби поговорити про події сьогоденного важкого дня.

– Цій Ользі років тридцять, не більше, – промовляв зовсім не те, про що хотів поговорити. – А ділова, на трьох вистачить.

– Як вони тут працюють так довго? У мові ні бельмеса, і як їх Хельке розуміє, найголовніше. Діти – просто жах!

Галя глянула крізь шибку в кімнату, якою носилися голі хлопці, а за ними з піжамами Ольга. Леонід врівноважено читав привезені українцями газети й журнали, Хельке пішла до себе в кімнату. На терасі мовчки сиділи двоє українців на плетених стільчиках за невеличким столиком. Дихали на повні груди. Поодинокі перехожі, простуючи повз будинок, здоровкалися з Галиною та Максимом люб'язно й ненав'язливо. Ті відповідали: «Халльо». Галя й незчулася, як їй стало спокійно на душі. Здалося: нічого поганого не може статися в цій оазі, де заможна чорношкіра соціалістка дає в своїй оселі притулок незнайомим їй людям та тримає за квартирантів іноземців без дозволів на проживання й роботу. Диво, та й годі!

– Хух! – увійшовши на балкон, резюмувала Оля. – Вклала бандитів. Сьогодні вони спатимуть з Хельке. Ми з Льончиком у себе, а ви йдіть до дитячої. Не соромтесь, як схочете їсти – беріть усе що заманеться. Продукти купуємо ми...

Закупівля харчів, приготування обідів, сніданків, вечерь та перекусів, витрати на електрику й опалення – все це на плечах Гнатюків. До того ж Ольга відводить до школи та забирає увечері цих невтомних потомків якогось Фріца чи Гельмута. Пере, прасує, прибирає, мие й накриває на стіл також або Ольга, або Леонід. Хельке часто-густо на тиждень-два зникає з дому у справах службових чи приватних – має-бо безліч коханців. Саме завтра на кілька днів поїде до Гамбурга. Казала, що там мешкає її сестра, яка, можливо, візьме теперішніх її гостей до своєї садиби.

Повкладалися на замалі для них дитячі ліжка: Максим, як джентльмен, – на верхнє, Галя – на нижнє. Цілісіньку ніч жінці не спалося. Мучили не думки про майбутнє, а страх, що дерев'яне ліжечко не витримає ваги чоловіка й впаде на неї, розчавивши, як грушу. «Отак безглуздо піти з життя...» – думала й сміялася сама з себе, уявляючи, як буде хрипіти й пускати слину посинілим ротом під чималою тушею коханого, що білітиме цнотливою піжамою на фоні закривавлених поламаних дощок і розірваних подушок.

Зранку навшпиньках до них у кімнату пробралася Ольга. Пошепки повідомила Галі, що вони з Леонідом ідуть на роботу, повернуться десь о четвертій.

– Не соромтесь. Хельке вже поїхала, дітей не буде. Ось ключ. Це від вхідних, це від під'їзду. На холодильнику, під магнітиком із зображенням Санта Клауса, написаний код. Завчіть. Можете прогулятися Берліном, насолоджуйтеся, поки не почали гарувати. – Оля важко зітхнула, й Галина відзначила, що не така вже вона молода, як здалося вчора.

– А скільки вам років? – запитала Галя, хапаючи Ольгу за руку.

Ольга, яка відвикла за довгий час, що хтось може називати її на «ви», сприйняла те звернення як таке, що стосується не лише її, а й Леоніда:

– Льоні п'ятдесят вісім, а мені сорок дев'ять.

– Ви виглядаєте значно молодше. Ну, вірніше, не ви, а ти, – виправилася Галя. Виявляється, Льоня мав саме стільки років, скільки Галя дала йому при зустрічі.

– Бо не народжувала! – ще трагічніше, ніж перший раз, зітхнула Оля. – А може, природа така! – додала.

У цей час Максим почав ворушитися, прокидаючись. Оля приклала пальчик до рота, всміхнулася, помахала на прощання й вийшла за двері.

«Дивні люди, дивний світ!» – подумала Галя й поринула у спокійний глибокий та світлий сон.

Перше, що побачила, прокинувшись, – волохаті ноги чоловіка, що звисали з верхньої полиці.

– Котра година? – запитала голосно й уздріла, як кінцівки здригнулися.

Тоді Максим нагнувся, так що стало видно його обличчя, і прошепотів:

– Одинадцять.

Довідавшись, що вони вдома самі, Максим зіскочив із ліжка й чи не вперше за останню добу заговорив нормальним голосом. Виявляється, він сидить ось так, не поворухнувшись, від дев'ятої години, боїться когось збудити. Хотів до туалету, але, переборюючи природні інстинкти, терпів. Тепер стрілою побіг туди й уже з кахельного раю розмірковував уголос про те, як вони будуть жити, що робитимуть, чи не повернуться завтра з порожніми кишнями додому.

Довго роздивлялися облаштування вбиральні. Особливо вразили пральна машина-автомат і ванна-джакузі, помитися в якій не наважився ніхто з них, хоча дуже кортіло. «А як щось зламаємо?» – спиняли неконтрольовані пориви реалістичними висновками. Перейшовши до кухні, почали дивуватися з новою силою. Холодильник-велетен аж під стелю, заповнений слоїчками з варенням, якимись невідомими «фруктами» – каперсами, пікулями та іншими дивовижами. Тостер – особлива іграшка, яку Максим роздивлявся мовчки й на відстані, тоді поліз під мийку й довго звідти ойкав, айкав та прицмокував, вихваляючи німецьку сантехніку. Просто, мовляв, і достойно.

Галя трохи прибрала, навіть наважилася зайти до кімнати Гнатюків, щоб там навести лад. Акуратно, аби не порушити конфіденційності, застелила матрац, зібрала розкидане шмаття та рівненькими стосами склала на стільчики. Витерла пилюку, помила ванну та туалет, взялася до вікон. Коли все було зроблено, зварила борщ і насмажила котлет. Лише після цього запропонувала чоловікові пройтися Берліном.

Вони йшли, взявшись попід руки. Осіннє сонце лагідно пестило обличчя, і здавалося, що ось воно, щастя – безтурботне, невловиме й омріяне. Дорогою траплялися німці, які й не думали накидатися на іноземців із питаннями на кшталт «Хто ти такий?» чи «Що тут робиш?». Ніхто не запідозрив у цій парі гастарбайтерів. Німецькі діти проносилися повз на велосипедах та скейтах, замурзані й розпелехані, кричали та махали руками, бігали довкола старших. Літні городяни, акуратні та безтурботні, теревенили між собою, сидячи на лавах у парку, грали в доміно, карти чи що там, здалеку не видно. Молодь цілувалася відверто й пристрасно просто посеред вулиці. Все було інакше, ніж звикли Галина й Максим. Це чуже життя і тишило, й лякало водночас. Звичайно, якби вони легально жили в Берліні, у якомусь маленькому будиночку чи кімнатці, то від страху не лишилося б і сліду, а так...

На автобус чи у метро цього разу сідати не наважилися, переймалися, що загубляться, навіть не думали, що будь-яка людина зможе їм підказати, ба навіть підвезти до потрібного будинку. Пізнавали живий організм – Берлін і саму Німеччину – іншу, не таку, яку їм нав'язували багато років поспіль кінокартинами про війну. Галина Сергіївна відразу відзначила, що німецька, справжня німецька вимова, набагато м'якіша, співучіша й сентиментальніша,

ніж навчали на факультетах іноземних мов у Союзі. «Шьон⁶!» – повторювала вона час від часу, від чого її щоки вкривалися рум'янцем задоволення. Нарешті вона почула живу мову, якої навчала дітей.

⁶ Дуже (нім.).

2

Галина Сергіївна Манькович довгий час викладала німецьку в одній зі столичних шкіл. Роботу свою любила безмежно, як і дітей. Щоправда, учні її остерігалися, за панібрата не брали. Керував дітьми не страх, а глибока повага.

Пані Галина, окрім роботи, пишалася сином – кандидатом технічних наук Віктором. Коли «хлопчикові» виповнилося тридцять три, він одружився. Стали жити втрьох у маминій трикімнатній квартирі на Подолі. Галюня, як її ніжно називали колеги, виглядала років на сорок п'ять у свої за п'ятдесят. Усе завдяки прихильності до активного способу життя та спорту, що збереглася ще з юнацьких років. Не відмовляла собі в задоволенні побігати зранку підтюпцем та тричі на тиждень подолати двадцять доріжок у басейні. Свого часу захопилася йогою. Натрапила на телеурок, що транслювався місцевим каналом. Миттєво вплила в екран, затягло. Згодом у торговельних джунглях підземних переходів віднайшла відеокасету «Йога для початківців». Раритетною, як для кінця дев'яностих, знахідкою тішилася довго й відчайдушно. Як випадала вільна хвилинка, стелила на підлогу перед телевізором килимок, вмикала відеомагнітофон, ставила касету з уроком та поринала у глибинні світи філософії власного тіла. Віктор, застаючи матір у адхо мукха шванасана (поза собаки мордою вниз), уїдливо зауважував, сміючись:

– Добре, що тебе не бачать учні, бо мала б прізвисько Скажена Собака.

Галюня сміялася, терміново виходила з асани й поспіхом згортала килимок, аби дременути на кухню.

– У мене сьогодні котлети...

Іринка, дружина Віктора, як заведено у переважній більшості мексиканських мелодрам, з першого погляду незлюбила свекруху, хоч та нічого поганого невістці не бажала й тим більш не робила – була далека від загальноприйнятих, а подеколи й обов'язкових в українському соціумі внутрішньосімейних гризот. Обходила дрібні побутові негаразди, наче виконувала норматив зі слалому, намагалася довше затриматися на роботі, аби молодята насолодилися першими медовими місяцями. Мати віддала Вітуні дві кімнати, сама перебралася з великих до колишньої дитячої. «Скільки мені треба, – думала. – А діти нехай тішаться». Квартиру отримав колись чоловік Галюні, батько Віктора, який помер десять років тому – був-бо на чверть століття старшим за дружину й мав кілька хронічних хвороб, які, власне, і вкоротили йому віку. Прожили вони душа в душу, народили от сина, отримали квартиру, чоловік добре заробляв. Але не стало його...

– Ти, Сергіївно, дивись, аби невістка з хати не вигнала, – насмішкувато прискіпувалися до вчительки подруги.

Жінки відверто, по-сімейному жартували, не криючись від Іринки, яка подавала до столу чай. Святкували день народження Віктора. Зібралися потрібні Вітюші люди з його конструкторського бюро. Галина Сергіївна запросила й своїх двійко. Аякже: вони допомагали нянчити синочка, коли той був маленьким. Згодом, як вирішив вступати до престижного вишу, готували, підтягували. Галя – гуманітарій, нічогісінько в математиці не тямить, а подруги – спеці.

– Мамо, позакривай роти своїм подругам! – драгівливо озвався Віктор через увесь стіл після того, як отримав вербального прочухана від молоді дружини.

Жінки замовкли під тиском висловів молодого вченого. Недоладно вибачилися, але молоді на них уже не звертали уваги. Жінки пересиділи зо п'ять хвилин для чемності. Тоді, продіробітвши біля столу, аби нічого не зачепити, вийшли до коридору. Галина Сергіївна крізь гучні звуки музики намагалася розтлумачити синові, що подруги не хотіли образити Ірісю, але син її не слухав, пішов танцювати з усміхненою дружиною-переможницею.

– Ти не переймайся, Галю. Усе буде добре. Усі через це проходять. Спочатку притираються... – заспокоювала викладачка фізики Оксана Леонідівна, вдягаючи пальто. – Ой, моя Зоя також спочатку мене мало не згризла через свого Колю. Минув рік, і тепер зять краще до мене ставиться, ніж власна дочка. Перетерпіла трохи, трохи під себе підгребла, ото воно й стало на місце. Скоро онуки будуть, то ти знадобишся, ще й як. Це тепер ти – зайва...

– Зайва? – Галина злякано сіпнулася, а на очі не знати звідки набігли сльози.

Подруги пішли, а життя почало втрачати барви, зів'яло, дало тріщину, похитнулося. Пані Манькович, проголошуючи тантричні мантри «Ом-м-м», із завмиранням серця очікувала приходу невістки чи то з магазину, чи з прогулянки. Нишком мріяла про онуків. Уявляла, як бавиться з ними. Була впевнена, що малеча відновить у цьому домі гармонію.

І ось нарешті сталося! Іринка завагітніла... Усе в родині підпорядкувалося її забаганкам. Майбутня бабуса відчайдушно махнула рукою на своє вчителювання, звільнилася з роботи, щоб сидіти з невісткою, аби в будь-яку хвилину бути під боком. Знайомий гінеколог обмовився, що в Іринки існує загроза викидня, й молодичка боялася зайвий раз підвестися. Галина Сергіївна годила як могла, але це все одно не давало бажаного результату. Щовечора, коли додому повертався вимучений восьмигодинним сидінням на одному місці науковий співробітник Віктор Федорович Манькович, усередині новоутвореної родинної ланки спалахували сварки, зчинявся гвалт і трансливалися показові розриви відносин із обов'язковим втягуванням до конфлікту розгубленої та схвиленої мами.

* * *

– Ма'! – недільного ранку ніяково почав син.

Галина Сергіївна знала, про що піде мова, та гнала від себе неприємні думки. «Дурне, – думала, – наверзлось учора». Хоча добре чула, як минулої ночі, не тамуючи голосової подачі, Іринка, схлипуючи після чергового скандалу, виголосила: «Усе в нас не клеїться через неї. Через маму твою. Всюди вона лізе». Галина зі своєї кімнати прислухалася, хоча їй хотілося затулити вуха. Але мала надію, що син заступиться, скаже: «Мама хоче допомогти, адже ти сама не можеш ні зварити, ні попрати». Натомість Віктор не випустив ані пари з вуст. Чула, як молодята перейшли на шепіт. Домовлялися, виходить.

– Ма'! – повторив син, відкашлявшись.

«Поганий знак», – майнуло в голові Галини Сергіївни.

– Я вам заважаю? – запитала вона різко.

Осудливо зиркнула на сина, бажаючи, щоби той впав на коліна, зарився в її долоні й, хитаючи головою, заперечив. Уявила... Віктор тупцявся, опустивши очі долу.

– Ти в усе втручаєшся! – показово вигукнув, коли в дверях кухні з'явилася Ірися.

Галина Сергіївна не стала виправдовуватися. Дійсно, виходить, що вона заважає. Нехай молоді поживуть ніби без неї.

– Добре! – погодилася, посміхнувшись. Посмішка ця боляче колола, й біль відлунював у серці. – Заходитиму на кухню лише вранці... О шостій. Тоді йтиму на репетиторство... е-е-е... Гулятиму. Ну, що ще? Ввечері коли краще повертатися?

– Увечері? – перепитала невістка й закрепила губу.

У Галини тепло зойкнуло всередині. «Злякалась, бідолашна, що мені доведеться цілісінський день десь тинятись». Помітила краєм ока, як син кинув на дружину швидкий погляд.

– Вечір – поняття широке, – презирливо бовкнула Іра, чим розтлумачила попереднє питання й позбавила свекруху останньої надії на взаєморозуміння.

– Я перекушу о восьмій нашвидкуруч. Мені вистачить години... Ні, тридцяти хвилин досить... – запопадливо пояснила. Тоді перескочила на іншу тему: – Якщо можна, Вітю,

перенеси мій стелаж із книжками з вітальні в маленьку кімнату... Щоб я до вас зовсім не потикалась.

Іринка, незважаючи на свій делікатний стан, витягла стос книжок, що роками лежали собі на полицях, та, утворивши з них високу вежу, поволокла на нове місце, штовхнувши по дорозі свекруху в плече. Через неабияку важкість поклажі кректала та закусювала губу. Вітя кинувся на допомогу, а за ним і Галочка, яка згодом сама продовжувала поратися біля книжок, а молодята перекинулися на інші фронти робіт. До стелажа додалося чимало речей, котрі Галина Сергіївна вважала спільними: фотографії батька у різьблених дерев'яних рамах, дві картини художників – наслідувачів Шишкіна, три стільці у шовкових чохлах, швейна машинка «Зінгер», вісім вазонів у невеличких горщиках та один фікус у півбочці, вази різноманітних розмірів, цінності та естетичних смаків. Ці елементи побуту дарували покійному Федору Маньковичу на свята і ювілеї. Надвечір колишня дитяча була завалена міщанським непотребом, котрий людина збирає все своє життя, а для чого – й не відає. Дивлячись на нажите, на ці вторинні продукти людської життєдіяльності, Галині клубок підступив до горла. «Навіщо все це? Для чого? Кому?»

Пересування дев'ятиметровою кімнаткою відтепер обмежувалося, бо тут не було й клаптика вільного місця. Як стемніло, молоді припхали й поставили під вікном, просто на інші бебехи⁷, невеличкого розкладного столика, якого використовували, коли їздили до лісу.

– Це щоб вам було зручно тут харчуватися, не перенапружуючи себе походами на кухню, – заявила ніжно невістка, вдавано наївно кліпаючи підведеними синім олівцем очима.

Назавтра провели до Галюні окремих телефон. «Апарат міг бути й кращим», – думала жінка, оглядаючи цей артефакт. Віктор приніс із інституту списаний надщерблений телефон із вималюваним білою фарбою інвентарним номером і демонстративно підвісив на щойно вбитий у стіну цвях. Галина Сергіївна вмить відчула себе старою, непотрібною, нікчемною. Сиділа, тамуючи дихання, й без жодної думки витріщалася у вікно, лише час від часу глибоко зітхала.

За кілька тижнів відлюдництва згадала про школу. Попросилася назад, але... Місця були зайняті, штат заповнений, брали хіба технічною. На такі умови заслужений педагог не погодилася. Учні, з якими жінка працювала приватно, займалася репетиторством, не давали їй скніти. Платили справно. На ці гроші й жила. А що їй треба? На квартиру, на хліб, молоко... Дякувати Богові, не хворіла – на ліки додаткових витрат не мала. Так і жили Маньковичі – недружно й відокремлено. Хоч свекруху й відселили, сварки у новоствореній родині не переводилися, а навпаки – посилювалися, набирали обертів й ставали більш запеклими.

Могутній внутрішній світ Галини не давав їй опустити руки, набута колись непогана освіта не дозволяла притупитися думкам, відмінний фізичний стан підбурював до дій. Знічев'я вона захопилася рідним містом, яке поглинуло жінку, надихало щохвилини, додавало сил жити й радіти життю. Цілісінькі дні тинялася вуличками, відкривала для себе ще не звідані за довгі роки проживання тут місцини, тішилася, що якби не негаразди в сім'ї, ніколи б не довідалася про існування таких чудернацьких закапелків у великому місті. Любила дивитися на людей, вигадувала про них історії, подеколи записувала їх удома до щоденника.

Коли б якийсь режисер захотів зняти її у своїй стрічці, він би обов'язково сказав про Галину Сергіївну: «Фактурна будова тіла. Прекрасна постава. Скульптурно досконалі ноги та шия. Особливу увагу привертають руки».

«Таких зап'ястків у простих смертних не буває», – колись, іще як вони не були одруженими, зізнався Галочці Федя. А на додачу до цього жінка могла пишатися справжнім скарбом – хвилястим рудим шовковистим волоссям. Голос у Галочки, на відміну від загальноприйнятих вчительських, був вражаючий – приємно-м'який із оксамитовими нотками. Співроз-

⁷ Пожитки, манатки (зневажл.).

мовник закликав, коли жінка щось розповідала. А розповідати вона вміла. Багато читала, багато де побувала. Чоловік працював політичним керманічем в облздраві⁸, посада передбачала закордонні відрядження. Хоч і в країні соцтабору, але в інше, таке, що відрізнялося від радянського, життя. Неперевершену красуню дружину брав із собою. Маленького Вітю подружжя залишало на батьків Галочки. Мандрували подовгу: з відрядження, не розпаковуючи валізи, мчали на курорт у Піцунду чи Ялту, звідти – до санаторію в Карпати. На декілька місяців зазирали додому, щоб повиховувати й попестити хлопчика, – і знов у подорож. Вітя ріс на руках у старих, проте дуже любив маму, сумував за нею. І вона його, і вона його... Але чоловік казав: «Їдьмо!» – і жінка слідувала за ним. «Діти багатьох моїх колег зростають в інтернатах», – заспокоював дружину партійний керівник. Вона примушувала себе заспокоюватися... Згодом і їхній хлопчик перебрався до інтернату – спортивного. Там усе було на найвищому рівні: тренування, дисципліна, харчування, поїздки, змагання. Найкращі вчителі – замість мам і тат. «Нехай хлопець загартується», – казав чоловік, і Галочка загартовувалася на пару з сином.

Ото лише й пожила для сина, коли Федя помер. Віктору було трохи більше двадцяти, коли Галя стала справжньою мамою, яка віддається лише своєму чаду.

«Запізно!» – резюмує жінка тепер, сидючи на промерзлій лаві. Їй на голову падає перший тремтливий сніг, тихо навкруги, млосно.

– Я б не сказав... – чує поруч голос.

Озирається здивовано й бачить поруч незнайомого, трохи підтоптаного чоловіка, який, звертаючись до неї, дивиться в глибину парку.

– Перепрошую! – каже Галина Сергіївна, незадоволено наморщивши лоба.

– Кажу, я б не говорив, що запізно. – Жінка не розуміє, про що йдеться. Чоловік нарешті повертається до Галі й починає говорити голосно, ніби до глухої: – Кажу, перший сніг у листопаді – хіба це запізно?

Галя потроху усвідомлює, що вона, ймовірно, вимовила вголос останню свою думку про виховання сина. Всміхається. Незнайомець заглядає їй у лице й підстрибує на лаві, наче сів на їжака.

– Галю, ти?

– Я вас не пригадую... – соромлячись, відповідає. – Я дійсно Галя, але ви не помилилися?

– От дурепа! – не добирає слів чоловік.

«Ну, це вже неподобство!» – думає вона й гордовито встає, усім своїм виглядом показуючи, що вона образилася.

– Не впізнала?! – гучно сміється чоловік. – Це ж я – Гуля!

При згадуванні цього дивного прізвиська Галина Сергіївна широко розкриває очі, вдивляється прискіпливіше, тоді з силою штовхає чоловіка в плече:

– Гуля, йоксель-моксель, чого ж ти одразу не сказав, що це ти?

– Та я не одразу зрозумів, що це ти!

– А як потім дізнався, адже я, напевно, змінилась, постаріла?..

– За останні тридцять п'ять років жоден мій однокласник не помолодшав. А пізнав із голосу, дівчинко, з голосу.

Це був найкращий Галчин друг іще зі шкільних років – Максим Гуля. Взагалі прізвище його Гулякін, але для зручності казали просто – Гуля. Навчаючись у школі, ця парочка позиціонувалася не просто як товариші, а як дещо більше... Тепер з'ясувалося, що Гуля так і не одружився. Жартував, що прізвище його Гулякін, – отже, любить погуляти. А тепер уже й пізно, мовляв, п'ятдесят три роки – не той вік, аби починати все спочатку.

⁸ Обласне управління охорони здоров'я.

3

Не можна сказати, що Галина Сергіївна не кохала колись свого чоловіка, але то було зовсім по-іншому, заради обов'язку. А з Максимом на старості років закрутилось, як у випускників. Із букетами, зітханнями, побаченнями, навіть із сексом. Галочка приходила додому раз на три дні, розпашіла й змолоділа. Брала, що їй потрібно, і йшла знову. Жили в Максима, в однокімнатній хрущовці. Він працював таксистом. Простий чоловік, із простими життєвими забаганками: аби борщ було зварено, білизна чиста й усміхнена жінка, яка чекає на повернення роботяги додому. Галочці такий ритм життя надзвичайно подобався – бути потрібною, коханою, щасливою.

Подруги не засуджували напряду, але вбачали у пізньому коханні ознаки божевілля. Щось там згадували про бороду й біса, на що Галина відстрілювалася: «Ніякої бороди ані в нього, ані, тим більше, в мене немає». Оксана, підозрюючи підступні наміри кавалера, все допитувалася, скільки заробляє і чи не питає про статки та нерухомість коханки.

– Чи мене вже й покохати не можна? – ображалася Галя.

– Як не можна? Дуже навіть можна, – заспокоювали подруги, але відразу запитували: – Не цікавився банківськими рахунками?

Галя знала, що Гуля кохав її ще в школі, розколошку-вала уяву, фантазуючи, як він чекав на неї всі ці роки, бідував, але врешті-решт дочекався.

Навесні Галина серед білого дня забігла додому, аби взяти декілька потрібних їй книжок. Зайшла тихенько, бо знала, що невістка, яка з дня на день мала народити, не зрадіє її незапланованій появі. Виявилось, що вдома нікого немає. Швиденько шмигнула до своєї кімнати й почала збиратися. За мить почула, що входні двері відчинилися. Причаїлася – не надто воліла спілкуватися з Ірочкою. Те, що почула згодом, примусило затулити рота рукою й дихати через раз.

– Проходь, швиденько, – говорила невістка. – Зараз дам тобі трохи. Мій дурник вчора приніс зарплатню.

– Йди краще до мене, – пролунав чоловічий, але не синовий, баритон.

– От навіжений, тобі аби за тіло потриматись. А мені вже не можна. Наступного тижня дитинку матимеш, – засміялася.

Усе проголошувалося під дверима кімнати Галини Сергіївни. Жінка почула, як за стіною вовтузяться, й усвідомила, що пара цілується або щось і більше. За кілька хвилин, які видалися шпигунці Манькович-старшій вічністю, Ірочка подріботіла коридором, вірогідно, за грішми.

Коли двері за гостем зачинилися, Галина Сергіївна твердо вирішила не критися, а показати невірній, що її плани розкриті. Вітя зустрічався з Ірочкою менше місяця й одружився, невдовзі вона оголосила про вагітність. От і виходить, що добре прилаштувалася...

– А я вдома! – гучно вимовила хазяйка квартири.

Війну було оголошено, і вона обіцяла бути запеклою.

Іринка, зрозумівши, що припустилася доленосної помилки, зухвало зізналася свекрусі, що не кохає її сина – імпотента та сексуального нездару, – що їй потрібні квадратні метри для себе та свого майбутнього дитинчати. І вона їх матиме, чого б їй це не вартувало.

– А що, кусаєте лікті, що не записали усе на диктофон? – сміялася в обличчя свекрусі. – Думаєте переповісти усе, що я вам щойно говорила? Спробуйте, спробуйте... – І молодичка, відштовхнувши літню жінку чималим пузом, хвалькувато пройшла на територію маленької, напханої речами кімнати. – Ця нам також знадобиться, – резюмувала наостанок і по-дитячому висолопила до свекрухи язика.

* * *

За три дні на квартиру Гулі подзвонив схвилюваний Віктор і повідомив, що у нього о сьомій ранку народилася донечка.

– Три п'ятсот! – хвилюванню новоспеченого татуса не було меж.

Галина подумки похвалила себе, що не розп'ятякала йому таємницю. Лише думала: «Як вони житимуть із цим?.. До того ж вона зустрічається з коханцем... А коли дійсно відхопить хату?» Від таких думок засвербіло в шлунку. Галина не знала, як поводитися далі. Розповісти усе синові – не повірить, Іринка ним крутить, як веретеном. Мовчати – також не вихід.

Галя повідала Максимові про зустріч із Іриною у квартирі на Подолі. Мала надію, що він щось порадить. Спочатку трохи вуалювала, добираючи потрібні слова, бо соромилася, що її сина так обвели кругом пальця. Максим не надто розумів, що хоче сказати кохана, тому радив: «Най живуть собі, як хочуть», – але щойно оповідка дійшла до останніх слів невістки про квартиру, Максим посуворішав.

– Тоді тобі не можна подовгу жити у мене, – впевнено констатував. – Вона-бо тебе випише з хати, без сумніву.

Галя зненацька розреготалася, схопилася на ноги й затанцювала. Гуля остовпів, подумав спершу, що жінка з'їхала з глузду, але наступні її слова розставили крапки над «і».

– А я їй свиню підкладу... Запрошую тебе до себе! Трохи пожили у твоїй халупі, тепер гайда до мене.

– Покажемо їй, де раки зимують! – весело сказав. – Трохи хвоста притиснемо.

Переселення відбулося, поки Ірочка була ще в пологовому. Після переїзду святкували народження онучки. Галя вирішила, що, як-не-як, народилося невинне дитя, може, у Іринки й Віктора все ще складеться, то й вона ніколи не згадає, що дівчинка не від сина, буде любити її, як рідну.

– Добра ти, аж до кольок у печінці. – Гулякін смачно поцілував кохану.

Галина Сергіївна познайомила сина з Максимом. Чоловіки добре врізали з приводу народження дочки й ураз після цього подружилися. Надвечір сиділи на кухні, співали пісень, міцно обнявшись за шиї. Галюся, посміхаючись, споглядала за цією чоловічою забавою й час від часу ховала пляшку, яку очамрілі чоловіки потім на колінах вимолювали повернути. Нарешті вляглися. Вона з Максимом на вузькому дивані, а син не схотів іти у свої покої й примостився поруч, залізши до спального мішка, якого віднайшов у маминій кімнаті серед інших речей покійного батька. До самого ранку Галочка була щаслива. Марилось: от би й жити так, без зайвих людей, хай навіть на невеликій житловій площі. І син її любить, це ж видно, і коханий поруч. «Влізла зміюка в мій дім, – думалося, – перевернула усе догори дригом... Ну, стривай, війна – то війна...» – з цими словами вчителька німецької мови поринула у солодкий, сповнений кольорових видінь сон.

Попрокидалися перелякані, бо Вітя, мов навіжений, зойкнув, скочив на ноги й погнав із кімнати, так і не висотавшись як годиться з мішка. У коридорі впав та голосно матюкнувся.

– Що за переполох? – не зрозумів Максим Петрович і на все горло заволав навздогін Віті: – Що за переполох?

– Проспав, йо-пе-ре-се-те! Мамо, зроби кави швидше. Ірку ж сьогодні забирати о дев'ятій. А зараз, бляха-муха, за п'ять хвилин клята дев'ята.

Чулося, як Віктор об щось щодуху вгамселився, по тому запала тиша, під час якої Галя примружилася, очікуючи на чотириповерхове матючиння. Хоч ця сім'я й позиціонувалася як інтелігентна, але полатися всмак любив іще покійний Федір Манькович. Виходило це в нього досить природно. Син перейняв у батька схильність до нелітературних виразів, а вухо дружини та матері вже звикло й практично не реагувало на такі словосполучення.

– Ні! – замість очікуваної лайки виголосив молодий тато. – Лаятися – зась! Мала дитина в хаті.

Галина розреготалася на все горло, за нею підхопив Максим Петрович, а далі не втримався і Віктор. Нашвидкуруч вихлебтавши здоровенну чашку міцної кави, вкинувши до рота таблетку аспірину, Віктор дозволив матері причепити собі краватку й вилетів за двері. Максим пропонував йому скласти компанію, але Віктор, хвилю подумавши та змінившись після цього на обличчі, відмовив. Так, задумливий, і зайшов до ліфта.

– Чого це він враз перемінився? – не второпав новий мешканець елітної квартири на Подолі.

– Боїться Ірочки, думаю.

Мати мала рацію. Віктор стишив ходу, думки про те, що йому перепаде за запізнення, відійшли на задній план. А перед очима поставала жахлива картина майбутньої істерики, яку здійме Ірися, дізнавшись, що мама повернулася додому... Та ще й не сама, а з кавалером. Та лишень чоловік уявив маленьке зморщене личко немовляти, на його обличчі з'явилася невимущена усмішка, він підбадьорився й рвонув до першого-ліпшого таксі. Їхати було недалеко, три квартали, тому Вітя не встиг вигадати, як виправдовуватиме своє підступне запізнення. Підбігаючи до пологового, у вікні побачив дружину, губи якої були стиснуті, аж побіліли. Під шкірою у Віктора пробіг табун здоровенних мурах. «Головне – всміхатись і цілуватись», – налаштував себе на двобій.

Взяв дитину на руки, і не стало йому справи, про що там теревенить розгнівана Ірочка, не йняв словам, відчував тепло й любов до дитини безграничні, всеохоплові. Здалося на хвилю, що Іринка йому зовсім не потрібна тепер. Віктор, підбурований миттєвою думкою, подивився на пащекувату дружину й зрозумів, що вона дійсно лише заважає. Тому, зраджуючи свою звичну м'якість, гаркнув до милої:

– Цить! Ти нервуєш дитину.

Хоч як це дивно, Іринка підкорилася, замовкла, але лиш для того, аби подумати, чого б це завжди такий підкаблучний чоловік раптом осмілів.

– Мама вдома! – зізнався він, коли їхали у таксі.

«То це вона його навуськала, – зробила висновок молодиця. – Ну, постривай, стара курво, не буде тобі життя...»

А може, ще щось розбавкала? – нишком подивилася на Віктора. – Ні... – заспокоїлася, побачивши невимовно щасливу мармизу чоловіка. – Тішитесь, дурень, значить, не знає нічого. Авжеж, стала б вона, стара потвора, сина свого нервувати... Вдома, кажеш? У мене вдома?»

Галина зустрічала поповнення біля входу до під'їзду. Бачила раніше, що так робили всі мешканці їхнього будинку. Взяла хлібину, рушник і чекала на лавці разом із Максимом. Він погодився сьогодні їхати в нічну зміну, а вдень побути разом із цивільною дружиною. Таксі під'їхало, Галя з Максимом скочили на ноги й стали на ганку.

– Це ще хто такий? – прошипіла Іринка до свого чоловіка, по-театральному посміхаючись до сусідів, що оточили щасливу бабусю Галю.

– Потім! – наказав Віктор і підштовхнув дружину в спину.

Ірочка відчула загрозу, чоловік явно перемінився, зачерствів до неї, чи що, а до мамки своєї, диви, шкіриться на всі зуби, дитятко тицяє їй під носа. Жінка, скрививши губи, вихопила перев'язаний рожевою стрічкою пакунок і з високо піднятою головою зайшла до під'їзду. Віктор для годиться прийняв хліб-сіль і посунув за роздратованою Ірою.

Коли до квартири зайшли Галина з чоловіком, там уже точилася словесна баталія не баченої до цього напруги.

– Що вона тут робить? Хто це такий? – ці два запитання повторювалися через короткі інтервали, які Іра заповнювала спопеляючими поглядами.

– Іро, нам потрібно поговорити, – втулила свого «п'ятака» свекруха. – Я його мати, я тут живу. А це – прошу любити й жалувати – мій чоловік, Максим Петрович Гулякін. Він також буде тут жити. – Галина посміхнулася, метельнула копичкою рудого волосся й пішла геть.

З території сина не долинали жодного звуку, навіть дитина не пищала. Вночі, звісно, було що почути: маля верещало, Ірина плакала, насправді не знаючи, що з ним робити, Віктор, тримаючись за голову, міряв кімнату широкими кроками й бубонів прокльони собі під носа. Бабуся ненав'язливо запропонувала свою допомогу, після німого схвалення взяла дитинку й, тихенько виспівуючи, пішла коридором, погойдуючи малюка на руках. У квартирі все заспокоїлося, втихомирилося, навіть невістка, коли Галина поклала до ліжечка заспокоєне дитя, подякувала крізь сон.

– Усе буде добре, Галочко, от побачиш! – погладив по плечу Максим, коли вона повернулася до ліжка.

І дійсно, наступного дня ніби хто змахнув чарівною паличкою. На Галину Сергіївну не насакували, не питали, що вона тут робить і чи довго збирається хазяйнувати у власній домівці, не цікавилася Іринка Максимом та його планами на майбутнє. Вона просто лежала на ліжку й дивилася телевизор. Безупинно, цілодобово. На дитину не зважала, перекинула її на родину чоловіка. А за два тижні Ірися зовсім зникла... Разом із донечкою.

– Іра подала на розлучення, – повідомив переляканий Вітя. – Каже, забере Марусю... Мамо! Каже – забере Марусю. Вона зараз у подруги...

– А що ще каже? – запитала Галина, насторожившись. – Які умови твоєї капітуляції? За яких обставин припинить процес розлучення? – Мати здогадувалася, що Іринка має чіткий план подальших дій.

– Мамо, ти лише не починай відразу ображатися.

– Кажі вже, що там.

Син, захлинаючись від нервування, розповів, що Іринка не може жити під постійним пресингом інших людей. Недарма вона втекла зі свого дому. Її батьки живуть у селі. Не могла Ірина з ними жити, не сходилися характерами й світоглядами. То чого б це вона почала сходитися з чужими, якщо і свої їй не до вподоби? Вітя дослівно передав мамі слова дружини. «Якби я знала, що так буде, то не стала б народжувати від нього дитину, почекала б... Може, знайшла б когось більш підходящого, з окремим житлом, а вже тоді й заводила б потомство. А то що це за чоловік, що не може забезпечити дружині окреме проживання? До того ж мама недосипає через Марусю, крутиться, а їй же на старості років і відпочити хочеться. Ну, де це бачено, щоб невістка так не шанувала свекруху... Нехай би йшли до Максима жити, там тихо, мирно, ніхто не верещить, ні за ким не потрібно прибирати. Ми ж навіть кохатися полюдськи не можемо, усе прислухаємося, чи не чує мама. До того ж ну що це за новина – дві хазяйки на одній кухні?»

– Давай коротше, до чого ви додумались? – прямо запитала мати, готуючись до найгіршого. – Виганяєте мене?

– Та чого ж виганяємо? Хочемо як краще, а ти ображатись одразу. Ну, подумай сама, там тихо-мирно, ніхто не верещить. До того ж ти... е-е-е... заважаєш прокинутися Іринчиному материнському інстинкту...

– Виганяєш, значить. А якби мені не було куди йти?

– Це питання риторичне, мамо, не починай. Тобі ж є куди йти.

Галина Сергіївна зважилася на те, щоб розповісти синові приховані від нього до цього часу подробиці. Не думала, що, розкривши правду, за неї й поплатиться. Не повірив син, що таке може бути. Скипів, знавіснів, зненавидів рідну неньку. Наверзлося йому, що то стара намовляє, аби розлучити їх із Іриською, аби не любив він Марусеньку, а лише мамцю. Багато неприємного сказав того дня Галині Сергіївні. І про те, що вона погана матір, і про свої дитячі образи через те, що кидали його самого, і про люту свою ненависть до батька навіть

після його смерті. Ці слова важким каменем зависли на душі у Галі. Вона, не промовивши більше й слова, збрала свої й Максимові речі й вийшла з хати... Назавжди...

Спочатку думала, отямиться син, покличе, перепросить. Тоді звиклася, що навіть не подзвонить ніколи, не запитає, чи жива ще на світі. Так минув рік, а тоді й два. Здалеку іноді підглядала за сином та його родиною, нишпоркою причаївшись за деревом чи рогом будинку. Маруська вже чапала, тримаючи за руки респектабельних маму й тата. «А може, дійсно без мене вони щасливі? Он, диви, усміхаються», – примушувала себе вірити у краще.

Але то лише в романах усе складається добре, геппі-ендно, а в житті часто-густо навпаки, одна біда веде за собою й другу. Хоча Галя відганяла такі слова, як біда, нещастя і таке інше. Була вища за це. «Немає в мене ніякої біди. Ну, посварилася з сином. Буває. Підросте, зрозуміє», – казала подругам на здибанках. Зустрічалися часто, говорили, чаювали, випивали щось і міцніше, тоді розмова загострювалася, ставилися колючі запитання, на які не було відповідей.

Та одного весняного вечора, як грім серед ясного неба, прийшла звістка від Максима, що, виявляється, він брав кредит у банку під заставу свого житла і тепер із нього вимагають погашення боргу, а він не може цього зробити. От і маєш – проблема.

«Все через мене, – бідкалася Галина перед подругами. – Я ж у нього на шії сиджу. Скільки я там заробляю? Ну, трохи пенсії. А так усе він. Їздить і вдень, і вночі. Й слова мені не скаже. Любить».

– Чоловік у тебе, Галю, що й казати, золото. Ми попервах думали, що на твоє майно зазіхатиме. Але бачимо, що ні. То як така проблема «намалювалася», ми допоможемо.

Але Максим, як справжній чоловік, відмовився. Сказав: «Сам впораюся». Вирішив їхати на заробітки за кордон, до Німеччини. Його братова у Берліні працювала прибиральницею. Казала, що спробує прилаштувати родича на будівництво. Робота важка, але заробити можна за рік-два.

– Продам машину – буде на візу й заплатити за влаштування.

За працевлаштування просили сімсот доларів. Платити на будівництві обіцяли близько тисячі на місяць. Воно ніби й страшно вато тицятися в незвідане в такі літа, але копійка кличе, як не крути.

– Послухай, Максиме, а що якби і я з тобою поїхала? Чого мені тут горювати? Я ж німецьку знаю.

Максим Петрович забув про таку важливу деталь. Швиденько зв'язався з братовою, дізнався, що й до чого, і вже за декілька днів повідомив, що є місце й для Галочки. Доглядати за однією пристаркуватою панею, робота на кшталт покоївки. Зарплата навіть більша буде, ніж у нього.

– Удвох швидше заробимо, дивись, і веселіше буде, – тішився чоловік.

Радів, що має таку розумну жінку, помірковану, та ще і з потрібною професією. Почали готувати документи як на туристичну подорож. Розумніші за них люди, з тих, що вже не вперше вирушали на чорні роботи до Європи, дали цінну інформацію: що робити, куди йти, до кого звертатися, якщо справа піде не так, як обіцялося в Україні. Пані Манькович тоді наслухалася всіляких розповідей, зокрема про те, як жінки потрапляють у сексуальне рабство, їдучи працювати офіціантками чи танцівницями.

– Тобі це не загрожує! – кепкував із неї Максим Петрович, а жінка гордовито віджартовувалася:

– На всяк товар є купець.

Жартували, а всередині хололо: як воно все обернеться, як буде, куди вони їдуть, за чим?.. Одні їх заспокоювали, інші – страхали непередбачуваними випадками. Галина Сергіївна вирішила нікому не повідомляти про свою подорож. Думала: «За рік повернуся, ніхто й не помітить, що мене тут не було». Наробила фотографій тих місць, якими любила ходити

у Києві. Відчувала, що буде сумувати за цією бруківкою, цим небом, маківками церков, людьми...

4

На суботу й неділю Ольга відвезла дітей до табору вихідного дня. Користуючись нагодою, Леонід запросив силу-силенну гостей, переважно гастарбайтерів, молодих і не дуже. Було серед запрошених і двійко німців, але якихось непевних, здалося, що вони просто полюбляють на дурняк нажлуктитися пива.

– Я на цих придурків працюю, – пояснював Леон, який гарував на приватному будівництві – клав плитку. Добре клав, судячи з відгуків цих двох товстопузих панів, схожих на байкерів, які, в унісон прицмокуючи язиками, повторювали:

– Леон – профі!

Чимале товариство головною темою спілкування обрало працевлаштування нових співвітчизників.

– Нехай Галя завтра йде зі мною. На Шпандау⁹ сама не впораюся. Сорок марок заробить, – говорила молода товстуля Леоніду.

Той дав добро й очікував подяки від Галини. Вона нічого не розуміла, але кивала ствердно головою.

– Максима заберу з понеділка з собою. Покажу, що до чого. Грошей не гарантую. Хіба що ці йолопи щось дадуть самі. Але ввести в курс справи зможу. Потім – як знайде.

Пізно вночі, коли залишилися найвитриваліші, вечірка перемістилася на терасу. Тихим районом залунали українські пісні. Співали впівголоса, але чисто, без фальші, з душею, тремтливою сльозою й відчутною ностальгійною ноткою. Німецькі сусіди пісні слухали, не перериваючи, а коли починалися розмови, з інших балконів лунали погрози викликати поліцію, на що українці чемно відгукувалися «іншульдгунгами»¹⁰ й продовжували свої. Галя вкотре дивувалася відсутності такої характерної української риси, як відчуття меншовартості. Ці гастарбайтери були українцями, громадою, народом, що не цурався свого коріння й пишався власною працьовитістю.

– Це Ганна кричить. Вона не зі зла. Оля в неї прибирає, то вона не гнівається по-справжньому. Просто спати хоче, це ясно. Зараз беруші¹¹ свої знайде та й вляжеться, – пояснював сп'янілий Леонід на вухо Галині, бо друзяки саме завели приспів.

Західні берлінці воліли не вступати в суперечки з чорноробами, бо хто ж тоді слідкуватиме за чистотою в їхніх оселях за невеликі грошові віддяки. Тому одні закладали вухаватою, інші – ковтали легке снодійне, дозволяючи людям із третього, незрозумілого світу раз на місяць «відірватися». Українці не нахабніли й частіше сабантуїв не влаштовували.

Галина почала ходити з товстулею Світланою на «навчальні» прибирання. Гастарбайтерка зі стажем докладно розповіла новенькій про особливості професії – що робити можна, а чого в жодному разі зась. Галя за перший робочий день доволі вправно навчилася давати лад високотехнологічній швабрі, оснащій ганчіркою, що натягається та знімається натисканням на спеціальну кнопочку. Неабияку майстерність показала під час миття вікон, тому наступні дні Світлана «фрахтувала» Галину саме для цієї надретельної та небезпечної роботи. Сама-бо була занадто огрядною, аби карачкувати по верхотурах. За три дні Галя заробила сто марок, чим невимовно тішилася.

– Максе, це ж ми ще й не працюємо як слід. Ой, подобається мені тут, що не кажи, – казала змореному чоловікові.

⁹ Один із дванадцяти адміністративних округів Берліна.

¹⁰ Вибачення (нім. Entschuldigung).

¹¹ Тут: пристрої, що вставляються у слухові проходи вух для захисту від шуму.

А він потай розмірковував, що навряд чи довго зможе так важко горбатитися. Підкачала спина. Поки що не зізнався дружині, кріпився, але, коли додому повернулася Хельке з гарною новиною, довелося розповісти коханій про хворобу.

Хельке повідала, що у Гамбурзі на них чекають. Максим працюватиме в саду та на ремонті будинку, а Галина доглядатиме стареньку фрау, прикуту до ліжка. Останню фразу німкеня вимовила якось непевно, боязко. Тоді Леонід взявся до справи, розпитав, що значить «прикуту». Виявилося, що фрау не ходить уже п'ять років, за нею потрібно виносити, мити її, переносити з двору, де вона відпочиває, до хати і таке інше. Галя зблідла. На таку роботу вона не розраховувала. Відразу в носі з'явився запах смерті, старості, гниття. Згадала, як помирала її старенька мати.

– Ні! – сказала як відрізала.

Думала, зараз усі на неї накинуться, будуть сварити, що вона крутить носом, комиться. Натомість Хельке мовила:

– Слава Богу!

Всі здивовано витріщилися на неї.

– Просто я обіцяла, а виходить, зробити нічого не можу. Я й сама не хотіла пані Галину кидати у таку піч. Але вважаю, що Максим тут, у Берліні роботи не знайде. Йому треба їхати.

Леонід погодився та взявся доводити Максимові Петровичу, що в Берліні чоловік чекатиме нормального працевлаштування місяці й отримає у ліпшому випадку найчорнішу роботу на будівництві, а саме носити на собі вантажі.

– А з твоєю спиною... – додав, і Максим здивовано поцікавився, звідкіля той знає про його спину.

– Та я ж лікар-травматолог, – звірився. – Відразу бачу: спина в тебе, чоловіче, ні к чорту. А там будеш собі скородити-копати, щось десь заб'єш, підкрутиш, та й годі. Хельке каже, там для тебе й кімната буде. Харчування їхнім коштом. Вісімсот марок чистоганом. Чого ще треба?

Максим та Галя презирнулися.

– Немає чого зиркати одне на одного. Ми також із Льонею спочатку нарізно жили. Цілісінький рік. Він у Потсдамі, я – на сході, і нічого. Ви за чим приїхали – за любовощами чи за грішми?

– А я? Так і буду ходити зі Світланою? – по-дитячому поцікавилася літня жінка і враз переклала німецькою, звертаючись до Хельке.

– Ой! – гучно ляснула себе по лобові німкеня. – Для тебе є ще одна вакансія. Тут, у Берліні. Заможні люди, аристократи. Їм потрібна покоївка. Лише вони не хочуть нелегалів... – Хельке запитально подивилася на Галю.

Перш ніж та відповіла, її слова перехопив Леонід і прошпребав:

– У нас віза на рік. Щороку ми її подовжуємо. У Галі так само...

Галочка запам'ятала цей обман та затимила, що документів ніхто ніколи не перевіряє, а власне переконання, що маєш усі потрібні для влаштування на легальну роботу папери, прирівнюється до дійсного їх існування. Згодом Льоня підтвердив здогади Галини словами:

– Нікого не колише, чи є в тебе ті клятві дозволи. Вони, гади, розуміють, що немає. Чого б ми так дешево, за їхніми мірками, коштували? Але знімають із себе відповідальність. Мовляв, ми питали, нам сказали, ми повірили...

Відчалювати до портового Гамбурга потрібно було через три дні. Галина й Максим не мали що сказати одне одному, ніби заціпило їх. Розуміли, що в такому віці розлука не розпалюватиме кохання. Не до снаги було роботягам думати про такі сентименти, потрібно було влаштовуватися, батрачити, заробляти. Галю все під'їдала мрія заробити на однокімнатну квартиру. На власну квартиру, де б можна було усамітнитися. «Прийду до сина, подарую свою трикімнатну. А там, дивись, помиримось, ходитимемо одне до одного в гості. Маруську

бавитиму...» – думала, всміхаючись. Перевівши погляд на засмученого Максима, підбадьорила його:

– Нічого, Максе, якось воно буде. Не тужи. Тобі ж не так багато треба. Якихось п'ять тисяч. Року не мине, як заробиш. А що таке рік?

Проводжаючи на потяг, запевняла:

– Приїжджатиму до тебе, а ти до мене, листуватимемося щодня.

Самій не надто у це вірилося. Хотілося, але розуміла, що, лише почнеться гарування¹², не до листів буде і, тим більше, не до витратних поїздок.

Максим поїхав, а Галя лишилася в Берліні.

В очікуванні справжньої постійної роботи тяглися дні та тижні. Стало обтяжливо мешкати у Хельке, хоча та й словом не обмовилася щодо цього. Ночувала Галина у вітальні, розклавши два спальні мішки, що їх притаскав із селли Леонід. Підіймалася о п'ятій ранку, аби через неї не переступали, швиденько готувала сніданок, випроваджувала усіх та сиділа в хаті біля телефону, бо в будь-який момент могли подзвонити. Викликали Галину на «підліткову» роботу: посидіти з немовлям годинку, збігати комусь за продуктами до супермаркету, принести-віднести. Найбільше жінці подобалося, коли її наймали за кур'єра. Хоча спочатку не могла позбутися внутрішнього страху, коли виходила у місто. Віза ж бо вже закінчилася. Здавалося їй, що ось-ось спинять і, як у дитинстві, гаркнуть: «Віддай серце!» – в сенсі: «Покажи документи!» Та час притупив страх, жінка призвичаїлася. Згодом навіть захопилася. Любила метро, особливо коли потяг вигулькував із темного підземелля і мчав поверхнею. Ще з того часу, як їхала вперше з вокзалу до помешкання Хельке, закохалася в ці нескінченні будівництва. Всотуючи берлінські краєвиди, ловила себе на думці, що виглядає столиця, ніби лише вчора закінчилася війна і йде невпинна відбудова міста-красеня.

Коли випадало носити пакунки у Потсдам, відпочивала там від міської суєти й шуму середмістя. Потрапляючи на Унтер-дер-Лінден (Алею Лип), не могла примусити себе повертатися додому. Крізь цю закоханість у Берлін гостро відчувала ностальгію за домом, проводила паралелі між вулицями німецької столиці й рідним містом. Якись місцини взагалі здавалися їй перенесеними з Києва, і лише німці круто відрізнялися від постсовіткусів кінця двадцятого століття. Щирі усмішки на обличчях, непередавана бюргерська безтурботність, бажання допомогти ближньому впадали в очі й фігуально збивали з ніг. Німці починали жити в глобальному світі об'єднаної Європи і тому відмовлялися бути надто рафінованими, однорасовими, однотипними, ходульними, плакатними. Китайці, іспанці, африканці також були німцями, і з цього Галина дивувалася найбільше. Берліном ходили чутки, що скоро гроші не будуть мати національних ознак.

На сході Берліна, та й взагалі на сході країни, на території колишньої НДР, німці були більш схильні до ультра-радикальних ідей. Галина колись упевнилася в цьому на власній шкірі. Їй потрібно було занести підгузки та інші дитячі витребеньки, що їх купила у крамниці, у східну частину Берліна, згідно з розпорядженням, отриманим телефоном. Мчала до Пренцлауер Алеє, що недалеко від Александерплац, у центрі міста. Коли потрапила до спального району, який віддалено нагадував панельні монстрові споруди на окраїнах Києва, пройняло жахом. Будинки й паркани були рясно розмальовані графіті, але не весело-жителюбним, як у капіталістичних секторах об'єднаного Берліна, а свастико-чорним, напруженим. Допоки Галя роздивлялася малюнки, в неї за спиною вирости люди в зеленкуватому одязі. Можливо, вони мали на собі й інші кольори, але паралізувало рухи саме це загрозливе хакі.

– Жидівка? – зухвало запитав один і торкнувся її волосся.

– Українка, – відповіла вона і лише потім відчула, що голос її тремтить.

¹² Тяжка праця (діал.).

– Забираєш у нас роботу? – гаркнув інший, наче плюнув в обличчя, і згряя з трьох молодиків посунула на гастарбайтерку.

Жінка хотіла розтлумачити, що ні в кого вона нічого не забирає, але паніка штовхнула її вперед і вона, розбиваючи щільний паркан із молодих накачаних тіл, вирвалася і стрімголов побігла. У голові відлунювали кроки, що зливалися з пришвидшеним серцебиттям та важким диханням. Позаду чулися улюлюкання та вульгарно-нахабний сміх. Нацики¹³ бавилися, лякаючи перехожих. Але тема й ідея їхніх розваг мала дуже визначений вектор. Німкеня, якій Галочка принесла пакунок, виявилася зовсім не німкенею, а єврейкою Оленою, яка разом із родиною емігрувала до Німеччини.

Олена запросила колишню співвітчизницю до чаю. Розговорилися. Галі серце завмирало, коли розповіла про пригоду зі скінхедами¹⁴, котрих зустріла дорогою. Олена сумно подивилася на українку й зітхнула сутужно-моторошно...

Вирвавшись п'ять років тому з ненависного пострадянського простору, сімейство Ціберманів відчувало полегшення. «Нарешті, – думали, – заживемо як люди».

– Уявіть собі, Галино Сергіївно, вони оселили нас комуну. І де? У цьому Богом забутому місці. Ви бачили, хто тут мешкає? Отак весь час сидимо на мішках. Обіцяють перевести до інших земель. Але, зрозумійте, усіх наших неможливо розмістити гарно. Ви рахували, скільки нас сюди наповзло? – Олена закидала Галину риторичними питаннями. – Ми і вдома були жидами, і тут – джюд. Мій чоловік умовляє їхати до Ізраїлю. Можливо, можливо...

Галя з важким серцем залишала цей спустошений район, спиною відчуючи, що за нею щохвилини стежать. Олена попереджала, що вночі сюди краще не потрапляти, бували моторошні випадки... Ні, Галя не хотіла думати, що тут, майже у середмісті великого Берліна, може таке статися, але пришвидшувала ходу, аби скоріш пірнути у підземку й дістатися безпечніших територій.

* * *

Тих грошей, що заробляла, виконуючи дрібні завдання, Галюні, вірогідно, вистачило б, аби нормально жити в Києві. І тут, звичайно, вистачало, але не могла жінка сидіти в когось на шиї, їсти чужі харчі і, врешті-решт, спати у своїй п'ятдесят із хвостиком мало не під столом. Тому канючила щоденно, набридала Ользі й Леоніду, а заодно й Хельке, питаннями про можливість вирушити «у вільне плавання». Виявилося, що потрібно ще трохи почекати. На просте питання: «Скільки?» – ніхто відповіді не давав. А час минав.

– Сьогодні поїдеш зі мною! – звелів Леонід одного ранку. – Хлопцям пожерти наготуєш. Ми будемо в передмісті, за Беліцем. Мужикам набрид сухий пайок, щось наварганиш гарячого...

– Маю надію, що не безкоштовно? – Галина відчула азарт від заробляння грошей і задарма, на дядю, викладатися не погоджувалася.

– О, моя школа! – радісно підхопила Ольга. – Правильно, і набивай, Галко, собі ціну, – розсміялася.

Леонід пообіцяв сорок марок, якщо буде перше, друге й третє на кілька днів наготоване. Дещо збентежив жінку розгублений погляд Ольги. Відігнала від себе підозри й гайнула разом із роботодавцем до місця дислокації підпільної будівельної бригади з України. Дорогою Леон пояснив, що хлопці сидять за містом півроку безвилазно. Будують – п'ють, знову будують, знову п'ють. Графік незмінний. Але щось останнім часом у хлопців пропав

¹³ Нацисти (*зневажл.*).

¹⁴ Представники молодіжної субкультури ультраправого спрямування, що вирізняються поголеними головами і специфічним одягом.

ентузіазм, засумували за домом, стали згадувати борщ і все таке. От Льоні й спала на думку напівгеніальна ідея: втримати інфікованих ностальгією роботяг в упряжі за рахунок домашньої кухні. Галі стало шкода тих людей, яких вона ще не бачила, від усієї душі закортіло нагодувати, поговорити, зігріти душевно. Навіть засоромилася, що базікала про гроші...

– Але ж смакота! – прихвалювали гастарбайтери і млосно дивилися на Галю. – Залишайся у нас, Галочко, ми тебе не образимо.

Жінці було приємно чути такі відгуки щодо своїх кулінарних талантів, але почувалася серед вісьмох здорованів вельми незатишно. Чоловіки були різного віку – від двадцяти трьох до шістдесяти. Усі з одного села, половина з них – родичі. Леонід припер їх сюди, домовившись із тими двома німцями, яких Галя бачила на вечірці на честь їхнього приїзду до Німеччини. Виявляється, німчики не наділені таким Божим даром, як щедрість, тому тримають українців у колючих рукавицях рабського існування. Виманили в них паспорти, ніби для легалізації, та сказали, що гроші видадуть, лише коли справу буде зроблено. Українці мали звести щось на кшталт корівника, але робота не клеїлася, те, що мало збудуватися за три місяці, не телилося й не мукало вже півроку. Бородаті німецькі пузані час від часу завозили до гетто мінімальну кількість продуктів, аби українці не повиздихали, давали вказівки і їхали геть. Леонід, відчуваючи свою провину, адже взяв із кожного одноплемінника по сімсот зелених, також навідувався та обіцяв натиснути на клятих роботодавців, щоб ті виплатили бодай половину. Жили робітники у двох вагончиках, в одному з яких зараз і засідали. Пообідавши й хильнувши дешевого шнапсу, хлопці захмеліли й почали кидати на Галю недвозначні погляди. «Боже, та я ж цьому чорненькому в матері годжуся, а воно мене поглядом облизує», – думала й пошепки благала Леоніда повертатися до Берліна.

– Автобус лише за годину! – брехав той і підморгував чоловікам.

Вони говорили про будівництво, використовуючи переважно нецензурні слова й словосполучення, час від часу вибачалися перед Галиною, слиняво цілували по черзі її руки. Дійшло вже й до того, що один із будівельників, сорокарічний Сашко, поклав Галі на плече важку долоню й, випромінюючи еротичну енергію, потяг жінку до себе. Вона зіскочила як ошпарена з роздовбаного дивана й вибігла надвір. За нею подався Леонід, багатозначно дивлячись на бешкетника й стукаючи себе кулаком по лобі.

– Що ти так у лоб, довбня?! – сказав та вийшов заспокоювати жінку.

Галюня, підштовхувана нервами, так дременула, що дісталася вже до траси й, активно заглядаючи на дорогу, вичікувала автобус. Леон наздогнав її та заговорив напівпошепки, як у фільмах, помічених червоним квадратиком.

– Що ти перелякалася, дурненька? – узяв жінку за талію.

– Чи ти не здурів, Льоню? Ви показалися тут усі?

– Ти як маленька, їй-бо. Хлопці без баб півроку. Засумували. Чи тобі важко? Вони б заплатили...

Не встиг горе-сутенер закінчити припрошення, як Галя врзала йому сумкою по пиці. Та так, що з носа заюшила кров.

– То ти продавати мене привіз, падло! – Де й взялися в інтелігентної жінки такі слова. – Все Олі розповім, от побачиш.

– Не хочеш, то не хочеш! – заволав Леонід. – Ніхто тебе силою не бере. Знайшлась мені недоторканна! —

Тоді подивився на жінку тепло й, відводячи погляд, втер рукавом носа.

Галя, все ще гніваючись, допомогла чоловікові впоратися з кровотечею.

– Вибач, Галю! – тихо сказав Леонід, коли вони неквапно простували узбіччям дороги. – Мав я перевірити? Мало що? А може, й тобі хочеться.

– Досить, більше ані слова...

Якийсь час ішли мовчки, аж поки Галина Сергіївна, мов навіжена, не почала реготати, примовляючи:

– На кожен товар є купець.

Згадувала, як казала цю фразу Максимові ще вдома.

– От і на мене знайшлось... аж вісім купців.

Леонід і собі сміявся, хоча не мав жодного уявлення, з якого приводу оголошено веселощі.

5

Котроїсь неділі до Хельке зранку на неофіційні оглядини завітала фрау Краге. Ще зранку хазяйка повідомила Галині, що прибуде потенційна працедавиця, якій треба показатися в усій красі. Що це мало означати, не уточнювала. Леонід та Ольга перед тим, як піти на роботу, встигли пояснити Галі деталі. Галасливі дітлахи постійно щипали обох жінок за коліна, галасували «Гала-Ола дура» розбірливою російською. Ольга відважувала їм копняків та похапцем збирала ранці, тим часом даючи поради Галині, як краще себе показати перед аристократкою.

– Багато з себе не корч. Німецьку спеціально трохи спогань. Ну, для того, аби вона почувалася вищою. Бо як взнає, що ти маєш вищу освіту, – не візьме на роботу. Щось приготуй таке, чого вона ще не їла. Найкраще – те, що готуєш удома. Для тутешніх це – делікатеси. Борщ, гречану кашу, олів'є... Лише зроби майонез сама. Знаєш як?

Попри те що Галина очікувала побачити вкриту зморшками бабу, перед нею з'явилася невизначеного віку жінка, з очима, які чомусь не прикривалися повіками, та широким, мов у жаби, ротом. Фрау Краге – висока, самовпевнена, з кирпатим носом та пофарбованим начорно коротким волоссям. Вона скидалася на Ельвіру – повелительку вампірів, якби не занадто яскраве вбрання в карибському стилі. Взагалі особа доволі кумедна на вигляд і складна у спілкуванні.

Напередодні Хельке розповіла історію цієї дами, яка переходила з вуст у уста берлінського бомонду. Ця Краге мала безліч чоловіків, не одночасно, звичайно, а по черзі, хоча хто там знає напевно... Останній був на двадцять років молодшим, але помер через якусь невиліковну хворобу. У фрау Краге взагалі є дивна особливість: вона віднаходить по всіх усядах покидьків, котрих потім веде до вітваря. Ті чоловіки роззявляють рота на її масток, а вона тримає їх за лакеїв. Коли обдурені мужчини починають докумкувати, що до чого, та виходять на з'ясування стосунків, фрау Краге вказує їм на двері й протягом двох діб надсилає постанову суду про розлучення без будь-якого утримання. Вона так грається. І хоч старій уже за сімдесят – не припиняє своїх ігрищ. Кажуть, що у неї ні рожна не лишилося з грошей, але нерухомість варта того, аби вдавити за неї цю божевільну. Нещодавно стару кинув черговий молодий кавалер, дременувши у невідомому напрямку з яскравою білявкою, що працювала у Краге покоївкою. І тепер німкенья перебуває в активному пошуку і чоловіка, і хатньої робітниці. Брати до будинку молодих білявок зареклася навіки.

На одній із численних вечірок, які полюбляє відвідувати фрау Краге, хтось обмовився про Галину. Стара вчепилася в цю інформацію кігтями, вийшла на Хельке, і ось – вона має прийти в гості, аби пересвідчитися, що їй не підкладуть свиню у вигляді дурненької молодички, яких вона на дух не переносить.

Галина Манькович цього знаменного дня дивувала екзальтовану гостю заливною рибою, гарненько прикрашеною квіточками з моркви та лебедями з варених яєчних білків. Німкенья була в захваті й геть нічого не питала в українки ні про візу, ні про інші документи. Коли почула, що та вільно говорить німецькою, випалила лише «Беру!», як у бутику, й тицьнула вказівним пальцем на колишню вчительку. Одразу, «не відходячи від каси», сповістила Галочці, що вона називатиме її Халла, так, мовляв, милозвучніше для її аристократичного вуха.

– Халла – то Халла! – радісно мовила Галина, а про себе додала: «Ми не горді».

* * *

Настав той день, коли Галина – доволі енергійна особа – розпочала свій незалежний трудовий шлях на теренах європейського ринку чорної праці, вирвавшись зі сфери впливу родини Гнатюків.

До обов'язків пані Манькович входило доглядати за чималим маєтком у престижному районі Грюневальд на заході Берліна. Сухе листя на подвір'ї, підступні комахи, розквітлі клумби, три собаки, два коти, шибки, туалети, обіди й вечері, складання меню, щоденне витрушування пилу з килимків та килимів, прання, сушіння, прасування, прибирання, розмови з хазяйкою після обіду, читання їй Гете та Шиллера в оригіналі, термінові виклики серед ночі до господині...

«Провітрювання кімнат у ранковий та післяобідній час, один вихідний», – перераховувала фрау Краге вимоги й умови для покоївки, проводячи екскурсію своїми угіддями та нерухомістю, вказувала долонею на об'єкт зі списку. Галя втомилася лише від цього споглядання, що вже казати про роботу. Почувалася Попелюшкою, набігали сльози... Відзавтра почнеться безумство... Душу переповнював страх, що вона не зможе запам'ятати, що де знаходиться, що за чим робити, у які терміни вкладатися.

Лежачи на зручному ліжку у власній кімнатці з туалетом та душем на мансардному поверсі, Галя поринула у роздуми щодо того, як працювалося з німцями отим Світланам-Ларисам-Ольгам, якщо вони ніч не знали мови. Що вони могли зрозуміти? Якщо вже їй – спеціалістові у німецькомовній царині – від надлишкової інформації паморочиться в голові...

На ранок виявилось, що фрау Краге має декілька фобій. Перша – пилوفобія. Німкеня примушувала Галину ловити пилінки, що ставали помітними, коли в кімнату світило полуденне сонце. Галя бігала по хаті з вологою ганчіркою й біла пил, наче мух. Фрау Краге робила те саме, рясно зрошуючи це дивне полювання нецензурними, маловживаними й артефактними висловами.

Найбільшою морокою для Галини були коти. Де йшли – полишали густий слід шерсті. Покоївка мусила ходити слідом за чотирилапими улюбленцями господині з пилососом у руках і вибирувати шерстинки, зігнувшись у три погібелі. Галочка запропонувала хазяйці ноу-хау – вичесати котів металевою щіткою. Така пропозиція спричинила чималий скандал, наприкінці якого українка мало не отримала ляпаса як фінальну крапку.

– Халло, любонько! Де це ти бачила – так знущатися над тваринами? У своїх позбавлених цивілізації краях? – кричала німкеня, котра, як істинна аристократка, прирівнювала тварин до простого люду або ставила їх вище, адже коти породисті.

Природно, її ображало, що хтось менш породистий буде дерти славетним котярам їхні кудлаті спini. За два тижні Галина примудрилася тишком-нишком попричісувати тварюк, які дряпалися та верещали під час процедури. Робила це, коли фрау вирушала у справах до міста.

Собаки не вирізнялися вихованістю та любили накладати купи, увійшовши до оселі. Надворі, бач, їм дупи мерзнуть. Пані Манькович мигцем реагувала на «міни», вибираючи їх, аби сморід не досяг кирпи старої.

Час від часу до Ельзи Краге приїздили родичі, такі ж старі й божевільні німці. Галина готувала кілька величезних тарілок заливної риби зі своїми традиційними яєчними лебедями, чим неабияк тішила й дивувала гостей, котрі з півгодини милувалися стравами, а тоді відкушували голови тендітним символам вірності. Всі як один вихваляли українку перед Ельзою, казали: «Дуже файна покоївка в тебе, сестро, і недорого, лише дві тисячі марок на місяць». Галя з подивом та недовірою обмірковувала цю цифру, бо фрау платила їй поло-

вину від озвученого. Дітей у Ельзи не було. Молоді родичі сюди не потикалися, приїжджали облуплені кузини й кузени. Фрау Краге воліла сама їздити у молодіжні компанії.

У післяобідніх розмовах стара виливала душу українці, розповідала, що всі поголовно хочуть загарбати її майно й чекають не дочекаються, коли вона віддасть Богу душу. Але аристократка збиралася жити вічно і у свої сімдесят два зле підсміювалася над тими, хто мав надію, що вона от-от сконає.

— Моя мама не дожила до ста лише одного року, — вихвалялася. — Щоправда, останні сорок років життя провела в приватній богадельні... — Замислювалася надовго та жестом відсилала Галочку поратися по господарству.

За півроку робітниця втяглася, призвичаїлася та полюбила важку некваліфіковану працю за те, що не потрібно було розмірковувати, рвати душу, а мозолі так не болять, та й гояться швидше.

Максим спочатку дзвонив часто, тоді рідше, згодом один раз на місяць, бо не знаходилося тем для розмов. Тоді почали переписуватися. Листування звелось нанівець, коли чоловік оголосив, що назбирав потрібну суму й хоче повернутися додому. Кликав Галю, але якось непевно, прохолодно й трохи вимушено. Здалось, зрадив, коли жінка відмовила. Сказала правду, що хоче наскладати на квартиру. По старих цінах уже б вистачило, але, як на лихо, саме коли в Галини налічилося вісім тисяч, квартири в Києві підскочили в ціні до п'ятнадцяти. Тепер доведеться гарувати ще щонайменше рік, аби дозбирати.

— Ти їдь, — відпускала. — А я ще трошки, й також повернуся. — На цьому бесіда закінчилася, як і спілкування взагалі.

6

Серед зими Ельза Краге приволоклася додому не сама. Її попід руку тримав сивий дід. Він роздавав навсібіч вишкірні перлинні смайли¹⁵, хизуючись елітною вставною щелепою. Відтоді почав жити у домі. Хенрік Бублік – польський аристократ у надцятому коліні, у це втаємничила Галину сама Ельза, тицяючи їй під ніс родословну кавалера. Був, як і його попередники, молодшим за свою обраницю, хоча виглядав поганенько. Мішки під очима видавали його схильність до міцних напоїв, а тремтіння кінцівок – до якоїсь завуальованої нервової хвороби. Перед фрау Краге дідок цибав козником, заливався молодечим сміхом, дарував їй щойно зірвані з кімнатних вазонів квіточки, стоячи на одному коліні, читав вірші з книжок. Парочка геть здитиніла: вони гасали по дому, мов кози, й верещали, як різані кабанчики, лякаючи справжніх тварин.

Коли фрау Краге від'їжджала у справах, пан Бублік потай від покоївки обшукував папери коханої, вірогідно, шукаючи згадку про незліченні статки Ельзи.

Полюбляв за відсутності Ельзи подовгу вилежуватися на кушетці, стогнучи й вимагаючи від Галі компресів з чого-небудь на всеньке тіло.

– Змучила мене твоя хазяйка, – виходив на відверту бесіду. Знав-бо, що Галина не піде переповідати, перевіряв уже не раз. – Мені шістдесят п'ять, а їй, дурепі, на десять літ більше. А воно скаче як навіжене. Попідтягувало рило за чужі гроші й видає себе за дівулю.

Дід мав рацію, Ельза робила пластичні операції, усілякі ботокси й підтяжки, але не за свої кривні. Хід був простий: вона обіцяла позичальнику вписати його ім'я до заповіту, в якому маєток – ласий шматочок. Хенрік не був винятком, Ельза і йому пообіцяла членство й тепер тягла зі старого жили, примушуючи бути своїм невідступним блазнем.

– Ще й до сексу примушує! – бідкався сам до себе, бо Галі було чим зайнятися, окрім як вислуховувати його скиглення. – Я вже скоро здохну від тих пігулок...

У переддень Великодня ранок розпочався з шаленого крику хазяйки. Допоки Галя добігла до кімнати Ельзи, та вже дійшла до биття старовинного посуду. Істерику фрау Краге підхопили собаки, зловісним скавучанням сповіщаючи про апокаліпсис. А березневі котятчі виспівні в поєднанні з усім іншим примушували здригатися необачних перехожих під муром Ельзиною маєтку та спиняли в їхніх жилах кров. Виявилося, що аристократ Бублік не витримав важкої долі й утік. Але як підступно він покинув кохану... Вкрав у неї з гаманця двісті марок, які Ельза учора вициганила в однієї галантної пані в театрі. Та мала за честь позичити баронесі таку ницу суму.

Відігравши перший акт істерик-шоу, Ельза гепнулася у фотель¹⁶ та простягнула Галі чималого листа з центрального архіву Німеччини. У ньому зазначалося, що аристократичної гілки Бубліків взагалі не існує ні в Польщі, ні будь-де у світі. Виявилося, що дідуган – іще той пройдисвіт. Він підробив папери, причому зробив це власноруч. Мав мерзотні плани втертися в довіру Ельзи й пожити трохи її коштом. А можливо, розраховував на щось більше. Вчора фрау Краге отримала цього сумнозвісного листа, влаштувала Хенріку нічний допит, на якому він у всьому зізнався й палко цілував їй ручки, вимолюючи пробачення. Ельза пробачила, бо він неабияк виконував свій подружній обов'язок. І от маєш: зранку-раненько вона не знаходить біля свого тіла, позбавленого зайвого жиру хірургічним шляхом, прощеного Хенріка. На додачу до цього – розпанаханий гаманець на підлозі... Виходить, тікав серед ночі, аж перечіпався.

¹⁵ Усмішки (неол.).

¹⁶ Крісло (діал.).

– Двісті марок! – протяжно промовляла Ельза Краге, і Галина розуміла, як їй боляче усвідомлювати, що її зрадили за якихось двісті марок.

Але далі німкеня голосила:

– Цілих двісті марок впали мені на голову, і якесь одоробало їх вкратило-о-о!

Попри свою схильність до випрошування готівки фрау Краге справно платила Галині за її роботу. Раз на тиждень посеред вітальні в урочистій обстановці під музику Шопена хазяйка після довгої промови вручала Халлі білий конверт із акуратними новенькими купюрами по двадцять, п'ятдесят і десять марок. Пані Манькович ішла до себе нагору й ховала скарб, перераховуючи перед цим усі гроші, зважуючи їх на долоні, милуючись різноколірними банкнотами. Тоді брала двадцятку, а то й півсотні й вирушала в середмістя Берліна. Відвідувала музеї. Довго дивилася на погруддя Нефертіті, що було виставлене в Єгипетському музеї, але не знаходила нічого цікавого. На малюнках ця цариця виглядала значно краще, більш романтично. А тут – не мала одного коштовного ока. Експозиції берлінських музеїв не могли вразити Галину Сергіївну, яка ще замолоду відвідувала Ермітаж у Ленінграді та Третьяковку в Москві.

Німецька столиця дивувала і вражала українку сучасним мистецтвом, вуличним.

Розмальовані скульптури ведмедів – символів Берліна, що стояли у різноманітних, іноді дуже смішних позах вздовж центральної Фрідріхштрассе, повертали у дитинство та мимохіть примушували всміхатися. Галя, незважаючи на вік і не звертаючи уваги на затурканих пострадянських туристів, що кидали на неї осудливі погляди, залазила на зеленого, розцяцькованого блакитними ромашками, гладенького ведмедика. Обіймала його за шию й декілька хвилин лежала, заплющивши очі та прислухаючись до звуків великого міста. Започаткували такий спосіб релаксації азійські студенти, берлінці його підтримали. Чи не на кожній скульптурі сидів чи лежав молодий мешканець мегаполіса. Не займали лише стоячих ведмедів. Хоча якось Галя бачила, як дівчисько за допомогою друга забралось на шию розписаного, наче карта світу, ведмеда й сиділо там, цілуючи нерухомого велетня в маківку. Представники численних табунів мандрівних туристів наважувалися хіба що зробити фото-портрет біля цих скульптур.

7

– Халло, сюди! – Несамовитий вереск розпанахав спокій напівсонного маєтку.

Кричала хазяйка. Поки стривожена Галина на ходу вдягалася й бігла східцями донизу, до неї не долинув жоден звук. У домі все стихло, завмерло. Жінка, відхекавшись, увійшла до покоїв фрау Краге і вклякла... Перед нею в кріслі сиділа стара з розплющеними скляними очима. Скрючені пальці заморозило в благальному жесті, губи в німкені посиніли. По плечах аристократки ходили коти, залишаючи на її ультрамариновому кардигані руді волохаті сліди. Господиня була мертва, сумнівів не виникало... Халла відвела очі від небіжчиці.

Пані Манькович не була готова до такої розв'язки. Якщо викликати поліцію чи хоча б «швидку», в нелегалки неодмінно поцікавляться, хто вона така, спитають документи. А коли виявиться, що вона не має права на проживання у Німеччині, – вишлють, депортують. Чула чимало таких розповідей від Ольги та Леоніда...

Раптом двері рипнули. До старої ніколи ніхто не приходив, а тут, маєш, у таку зворушливу мить когось принесло. Галина озирнулася: перед нею стояли собаки. Лишень вона видихнула з грудей повітря, усвідомивши, хто спричинив ці звуки, як...

– От тобі маєш! – патетично прорік хтось голосом фрау Краге.

Галя фізично відчувала, як на її голові волосся стало сторч. Вона боялася повернутись у той бік, де ще секунду тому бачила небіжчицю й звідки пролунала остання фраза.

– Чого не викликала поліцію? – допитував Галину фантом покійниці.

Покоївка прошепотіла, що час їй їхати додому, що вона надто багато на себе бере, так недовго й з глузду з'їхати... Обережно, аж чула, як скриплять хребці, повертала голову до крісла, в якому знаходився труп... Замість мертвої фрау Краге на Галину дивилася жива-живісінька німкеня.

– У тебе немає візи? – захихотіла стара. – Я тебе перевіряла. Я вмію робитись мертвою. Коли була молодою, закінчила курси акторства... – Вона залилася сміхом, що нагадував куряче квоктання.

Галина й собі заходила нервово реготати, цей прояв веселощів перейшов у плач, який завершився тривалою істерикою. Заспокоївшись, зізналася, що дійсно не має ніяких документів, що може хоч сьогодні їхати додому, що втомилася і більше не здатна працювати. Стара вислухала Галину, простягла руку і погладила її по голові, як мати.

– Я все зроблю... Я можу витребувати для тебе офіційний дозвіл на роботу... – сказала фрау. – Лише пообіцяй, що не кинеш мене, допоки я не помру.

У Галини серце впало десь аж під коліна. Вона пообіцяла... І щойно це зробила, підступний внутрішній голос прорік: «Все! Більше ти не побачиш Київ».

* * *

На день народження фрау Краге завжди готувала Галині подарунок. Десятого липня того року, як вона почала працювати, отримала годинник. Не надто дорогий, але швейцарський, кварцовий, досить непоганого дизайнерського виконання; на п'ятдесят п'ять – золоті сережки, але не такі, як зараз продають у ювелірних крамницях, а старовинні. Галя розчулилася, обидві жінки тоді виплакалися вволю, згадуючи кожна своє.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.